

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 24. avgusta 1870.

Gospodarske stvari.

Je li bolje velike ali manjše krave rediti?

Skušnje so izpričale, ako močna in pa slabejša krava v primeri k svoji teži, dobite enako živeža, da ga močnejša krava po mleku bolje izplača kakor njena slabejša tovaršica.

Vendar pa dostikrat nekteri gospodarji trdijo, da niso majhine krave le primeroma boljše, marveč da one tudi sploh boljše in obilniše molzejo, za kar se zopet na skušnje opirajo.

Da je to dostikrat morebiti resnica, ne dá se tajiti, vendar se pa ne more reči, da bi ta skušnja bila sploh resnična in merodajna. Kdor svojeglavno to trdi, ta je večidel le slabo in krivo o tej stvari podučen. To hočemo tukaj dokazati.

Vse krave, večje in manjše, se v hlevu navadno enako krmijo, tako se tudi na paši navadno večje preživljajo ter se z manjšimi enako dolgo pasejo. V obeh primerljajih so večje krave gotovo na škodi, kajti, kar manjše krave porabijo čez vzdrževalno pičo za mleko, to pa morajo večje krave obrniti za vzdrževanje telesa in življenja, ker one primeroma več živeža potrebujejo od svojih manjših sester. Ni tedaj po tem takem čuda, ako večje krave od svojih manjših sosedin dostikrat slabše in manj molzejo.

Vse drugače pa se skušnja pokaže ondi, kjer dobivajo krave potrebni živež v primeri svoje velikosti in teže. Wekerlin je vsled primerjajočih poskušinj našel, da za 7 centov senene vrednosti večja živina živež bolje v prid in korist spravi, kakor manjša živina, in iz tega potempo pravici sklepa, da telesna teža v dvojih življenjih več ohranjujočega živeža potrebuje, nego eno samo. Tudi Okels se s svojimi skušnjami s temi vjema, ter pristavlja še to, da manjše živali živež z mlekom slabše poplačajo kakor večje.

Vsled vseh teh skušenj tedaj oni gospodar, kateri lahko več mlekaric redí, modro ravná, ako si omisli le krave večje sorte, kajti po takih tudi mesarji navadno bolj segajo, in jih tudi draže plačujejo. A tudi za vožnjo so boljše, ker so močnejše.

Gospodarju, kateri ima krme le za potrebo, se pa svetuje, da si omisli rajše dvoje manjših krav, kakor eno večjo. Če redí on namesto dvoje krav le eno samo veliko, je hiša navadno en del leta brez mleka; če ima pa dvoje krav, tedaj si že lahko tako vredi, da ena molze, in da tako hiša ni nikoli brez mleka. Pri tem je pa tukaj še to dobro, ako je slaba letina za mrvo, in se tedaj le prav malo mrve pridela, da on lahko eno kravo prodá, pa mu še zmiraj ena ostane. Pa tudi, če se primeri, da mu nesreča eno vzame, tedaj mu ostane tudi še druga. Pa tudi še to so skušnje poka-

zale, da krave v družini rajše jedó, in da je čez zimo tudi hlev od dvoje krav bolj topel kakor od ene same. Kdor ima tedaj krme dovolj le za eno samo veliko kravo, ta naj si rajše dvoje manjših omisli.

Po „Prakt. Landwirth“.
Govekar.

Rejo goveje živine zboljšati.

Goveja živina je velik kapital deželi. Zato si danes prizadevajo umni kmetovalci in vlade zboljšati govejo živino. Priča temu so premije in nakupovanje dobrih plemnih bikov. V nekterih deželah pa imajo celo postave za povzdigo živinoreje. Tako tudi na Štajarskem, kjer se tako-le glasi:

§. 1. Skrbeti za povzdigo reje goveje živine je v vsakem političnem okraji opravilo okrajnega zastopa v njegovem delokrožji. On mora biti po svojem odboru v vedni zvezi s kmetijskimi podružnicami svojega okroga, in ako je treba, tudi s politično gosposko, ter mora vse one naredbe, ki utegnejo živinorejo v njegovem okrogu pospeševati, prožiti, in kolikor spada v njegov delokrog, tudi o takih naredbah sklepati in je izvrševati.

§. 2. Po tej postavi se okrajnemu zastopu posebno odkazuje:

- da pridobi okraj sposobnih plemnih bikov, ki se po posamesnih krajih razdelé in pri tem pazi, kako se rabijo; njegova skrb je tudi v temeljenje živinskih zavarovalnic in vrh tega mora politično gosposko in srenje podpirati, da se postave zoper kugo točno spolnujejo;
- da skuša povzdigniti setev travelj (to je, rastlin, ki nam rabijo za krmo), kakor tudi, da podpira vse naprave, po katerih se more voda na travnike in polja napeljevati in odpeljavati;
- da pospešuje znanosti med živinorejci, kako z živino umno ravnati, ter jih spodbuja k primernemu oskrbovanju živinoreje;
- da proži vse tiste postavne naredbe, po katerih utegnejo živinorejci govejo živino in kar od nje dobivajo, lože prodajati, in slednjič
- da skušajo povzdigniti planinska gospodarstva in vzlasti skrbé, da se osnujejo in podpirajo društva, ki imajo namen, delati sir.

(Konec prihodnjič.)

Razstave kmetijske v Trstu,

ki je tudi v našem listu bila na mesec prihodnji naznanjena, letos ne bode, — pravijo, da zavoljo važnih vzrokov ne.

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 31. avgusta 1870.

Gospodarske stvari.

Rejo goveje živine zboljšati.

(Dalje.)

§. 3. Okrajni odbor imenuje, kar se ravna po legi in velikosti okraja, ogledovalne komisije za živino in odloči vsaki kraj, kjer jej je delati.

§. 4. V ta namen mora vsaka srenja v okraji znamenovati okrajnemu odboru enega izvedenca, izmed katerih potem izvoli odbor prvomestnika in druge ude komisije za toliko časa, za kolikor je bil okrajni odbor izvoljen.

§. 5. Ta ogledovalna komisija ima prvomestnika, najmanje tri in k večemu pet izvedencev in enega, po okrajnem odboru izvoljenega živinskega zdravnika ali njegovega namestnika.

§. 6. Ogledovalna komisija mora po zimi obhoditi kraje, jej odmenjene, poročati o živinorejcih ter na tanko naštetih število plemnih bikov, kakor tudi plemnih krav in junic, in se prepričati o stanu in sposobnosti bikov.

§. 7. Po razmerji tega popisa in z ozirom na kraje, kjer je na plemne bike naletela, mora ogledovalna komisija skrbeti, da pride po manjših okolica na sto plemnih krav in junic vsaj en plemni bik.

§. 8. Vsakdo sme plemnih bikov za spodrejo imeti in je proti odškodnini tudi rabiti pustiti, ako se le sicer ravna po predpisih, po tej postavi zaukazanih.

§. 9. Ako ga ni, ki bi gledé na §. 7 tudi za tujo živino posojeval plemnega bika, je dolžnost vseh živinorejcev tiste okolice, da si kupijo in redijo na svoje stroške plemnega bika, če se je to sklenilo z več kakor s polovico glasov.

§. 10. Stroški nakupa in reje plemnega bika se razdelé po razmerji plemnih krav in junic, med živinorejce, ki nimajo lastnega bika; ako se ne morejo med sebo pogoditi, pa določi okrajni odbor, koliko je vsakemu plačati.

§. 11. Za plemnega bika se sme porabiti le tak bik, ki je krepke in redne rasti, zdrav, vsaj poldrugo leto star in za zarejo sposoben.

Ogledovalna komisija pa mora na to gledati, da se nakupijo ne le samo popolnoma sposobni biki, ampak da so v pravem razmerju gledé števila goved in njihovega plemena, in če pleme ni prilično, da se omislijo taki biki, ki pleme požlahnjajo; tudi mora skrbeti, da bike dobro in skrbno redijo, in da je sploh odreja v pravo korist živinoreje. Ogledovalna komisija mora vzlasti skrbeti, da imajo plemne bike le taki gospodarji, ki so znani kot izvrstni in zanesljivi živinorejci in katerim ne manjka potrebnega prostornega in zdravega hleva ter dobre in obilne klaje.

§. 12. Ali je bik za zarejo sposoben ali ne, razsoja ogledovalna komisija z večino glasov. Ona napravi lastniku dovolilni list, ki je veljaven do druglega ogleda (preiskave); bik, ki je bil za sposobnega spoznan, se zapiše v poseben zapisnik.

Vsako leto se morajo v okolici naznaniti kraji, ki imajo za zarejo sposobnih bikov.

§. 13. Kdor posoja svojega bika brez zaukazane preiskave in dovoljenja za zarejo, plača globo dveh do deset goldinarjev.

§. 14. Plemni biki se smejo le dvakrat na dan rabiti za naskok. Hitro zapored to storiti, je prepovedano. Kdor nepremišljeno proti tem naredbam ravna, bode kaznovan z globo od enega do pet goldinarjev.

Skušati se mora pod poduku doseči, da ne hodijo biki, ki niso še za zarejo sposobni, s kravami in junicami na iste pašnike.

§. 15. Vsakdo, ki ima plemnega bika za plačo, mora zapisovati, koliko krav in junic je bilo k biku pripeljanih, da more zapisnik, če je treba, pokazati ogledovalni komisiji.

§. 16. Opisovaje vsako leto živali mora ogledovalna komisija tudi pozvedeti (§. 6):

- a) ali se je število živali v njenem okrogu pomnožilo ali zmanjšalo in zakaj;
- b) ali jih redé na paši ali v hlevih; kako je z sejanjem rastlin za krmo, kako z obdelovanjem travnikov in z napravami gledé natakanja in odtakanja vode na travnike, in kako je s planinskimi gospodarstvi;
- c) kakošni so hlevi, kako se ravna in izreja goveja živina, kakošne živinske bolezni so se bile prikazale, koliko je živine poginilo in zakaj;
- d) tudi naj skuša pozvedeti, kako se je kupčevalo (tržilo) z govejo živino in kar je od nje, ter naj odstrani, podučevaje živinorejce, napake in razvade in naj o vsem tem poroča na tanko okrajnemu odboru.

§. 17. Opiraje se na letna sporočila vseh ogledovalnih komisij mora okrajni odbor obéno sporočilo za celi okraj sestaviti, na svitlo dati in po en iztis izročiti deželnemu odboru, politični gosposki in osrednjemu (centralnemu) odboru kmetijskega društva. On mora vpeljati v svojem delokrogu (opravilstvu) po dogovoru s kmetijsko podružnico, ki je v okraji, vse one naredbe, ki se mu zdijo potrebne v povzdigo reje goveje živine in mora politični gosposki one naredbe nasvetovati, ki ne spadajo več v opravilstvo preiskovalnih komisij.

§. 18. Za okolico, ktero določuje deželni odbor, se izvoli živinsk zdravnik, kojega plača in opravilo bode svoje dni določila deželna postava.

§. 19. Okrajni odbor plačuje stroške, ktere priza-

deva izvršitev te postave, kolikor to zadene okrajne blagajnice; tudi je njegova stvar vpeljevanje in oskrbovanje vseh naredb v okraji, ki so namenjene proti živinski kugi in za skrb bolnih živali.

§. 20. Okrajni odbor pazi po postavi, ktera bode pozneje priobčena, da se spolnujejo naredbe zastran pritakanja in odtakanja vode na pašnike in travnike.

§. 21. Tudi skrbi, da se med živinorejci razširja potrebna vednost o reji, vredovanji in oskrbovanji domačih živali (bolnih in zdravih), in sme v ta namen oklice razpisavati, živinske razstave napravljati in posebno marljive in umne živinorejce po očitni pohvali splošnemu posnemanju priporočati.

§. 22. V spodbujajo živinorejcev in v povzdigo živinoreje se bodo delila vsako leto po deželi darila (premijske).

§. 23. Zarad tega bode dežela po deželni odboru v tri dele razdeljena in darila se bodo takisto delila, da pride vsak oddelek vsako tretje leto na vrsto.

§. 24. Darila se delijo:

- a) za eno do tri leta stare bika;
- b) za plemne krave od 3. do 8. leta;
- c) za eno ali dve leti stare junice, ktere je živinorejec sam priredil;
- d) takim živinorejcem, ki posebno čisto vzrejujejo in žlahnijo svojo govejo živino za posebne koristi in z vspehom redijo; tudi takim, ki so se odlikovali s setvijo rastlin za krmo ali so pa svoja tla zboljšali s tem, da so na-nja napeljali vodo ter tudi za to skrbeli, da se tudi prilično odtaka, kar jih dela posnemanja vredne.

§. 25. Darila gledé na točke a), b) in c) §. 24. so zavezana na zasebno-pravniški pogoj, da se smejo z darili obdarovane živali, in sicer biki v enem, krave pa in junice v dveh letih od tistega časa računeno, ko so bili obdarovani, prodati le na Štajarskem in se porabiti le za zajejo.

Da se je lastnik po tem zaukazu ravnal, mora ogledovalni komisiji spričati, ker bi bil sicer zasebno-pravniški primoran, prejeti darilo povrniti; le če obdarovano živinče po komisijskem sporočilu pozneje ni za odmenjeno rabo in lastnik ni tem kriv, sme darilo obdržati.

Z darilom obdarovano živinče se sme tudi na Štajarskem pred ravno omenjenim časom le tedaj prodati, če more tudi kupec zadostiti vsem tirjatvam, za ktere se je bil zavezal lastnik obdarovane živali.

Kdor obdarovano žival v omenjenem času prodá, mora to naznaniti okrajnemu odboru, ker bi sicer moral plačati 10 gold. kazni.

Kdor je po 24. paragrafu točka a) b) c) prejel darilo, mora v prejemnem potrdilu (listu) tudi izreči, da je pravniški zavezan in se bode držal vseh imenovanih pogojev.

§. 26. Za isto živinče se pripozná le enkrat darilo.

§. 27. O obdarovanju z darilom določuje z večino glasov posebna komisija, ki ima prvomestnika in pet udov okrajnega zastopa dotičnega okraja, in ktere voli deželni odbor za eno leto.

§. 28. Komisija se mora pri tem ravnati po posebnih naredbah, ktere bode deželni odbor določil.

§. 29. Število daril bode določeval vsako leto deželni zbor; denar za darila, ki se niso bila podelila, ker ni bilo darila vrednih prosilcev, pride v deželno blagajnico (kaso).

§. 30. Stroški vsakoletne razdelitve daril se plačujejo iz deželnega premoženja.

§. 31. Kazni določuje župan (srenjski predstojnik)

tiste srenje, kjer se je bila postava prelomila; pritožiti se more proti županovemu odloku pri politični gosposki. Denar pride v blagajnico za deželno zemljedelstvo.

Národopisne stvari.

Venetski božanstvi Fon in Gerio.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Tudi druge okoliščine pričujejo, da je Gerio Patavčanov bil bog solnca. Klavdian¹⁾ pripoveduje, da so mu sulice darovali. Sulice so edini simboli solnčnih božanstev, ktera so ob enem tudi bogovi boja. Ko je cesar Tiberij se na vojsko spravljajl proti Ilirrom, potoval je skoz mesto Patavium, in je prašal orakul Geriona zarad vojskine sreče. Duhovni orakula so mu naročili, naj v vir Aponov vrže zlate kostke (aureos talos, Würfel). Številke so kazale večino, kar mu je služilo v znamenje sreče.²⁾ Kostke so tudi metali duhovni Svetovitovi, ako so hoteli prihodnost izvedeti. Gerjonov orakul sta tudi popraševala cesarja Klavdian in Avrelian, in sopet so se, kakor Trebellio Pollion piše, posluževala žrebov aponskih (sortes aponinae)?³⁾

Petero takošnih kostek je izraženih na spomeniku noriškem z napisom: „Bellino augusto sacrum“*) novo znamenje, da je Gerio bil bog solnca enak z noriškim: „Gerus augustus“**) in severno-slovan-skim Gerovitom, kterege stari letopisci naravnost imenujejo „Deus belli“, boga boja.⁴⁾

Gilferding je toraj krivo segel, ko je patavskega Geriona primerjal z kačjim (zmajskim) velikanom ruskih narodnih povesti „Gorinjičem“.

Tempeljni venetskih božanstev so pri Rimljanih bili v veliki časti. To razvidimo iz Aul. Gellia, Lukana in poznejega Kassiodora. Rimski cesarji niso sami zeló čislali orakeljne Belinove v Akvileji, nego tudi druge, in iz spisov cesarja Julijana, kteri je živel v 4. stoletji, vidimo, da so Veneti še za njega, dasiravno že zeló porimčeni, ohranili svoje verstvo in narodno bistvenost. Starši Plinij, rodóm Venet, je dobro razumel jezik Venetov, kajti zapisal nam je, da se zelišče „Symphyton, quae medetur lateri item renibus convulsis et ruplis“ pri Venetih veli: „cotonea“ (po drugem berilu „cotonia“.

Plinij piše „ossibus quoque fractis medetur“, zategadel se latinski veli „Solidago“ ali „Consolidida“ in „Osteocola“,⁵⁾ Nemeec je imenuje: „Beinwurz, Beinbruchwurz“, toda tudi po njegovi lastnosti, Rus pa: „kotovnik“ od besed: kot, koten, srbsk. kotlac, slov. kotrig, Schlüsselbein, Glied, in slično Venetsko poznamenovanje tega zelišča „Cotonia“ in ruski: kotovnik, se toraj vjemata v koreniki, samo v sufiksih sta različna.

V Plinijevih spisih sem našel več venetizmov, na pr.: mateola, Jäthae, slov. matika, matela, coturnix, slov. koturna itd., ktere bodem na drugem mestu razlagal.

To sem hotel pristaviti Gilferdingovemu izvrstnemu spisu o starodavnih Venetih, kterege še enkrat priporočam vsem prijateljem prazgodovine slovenske.

1) Claudian „Idyll.“ V. Aponus.

2) Sveton. in Tiber. 14.

3) Flav. Vopisc in Farm. c. 3.

*) Slika hranim v svoji mapi. Na drugi strani je obražen solnčni pehar.

**) Bistvo „Gera“ sem razložil v Glasniku“.

4) Script. rerum germ. Tom. II. str. 512.

5) Plinij „Hist. Nat.“ 26, 7. 27, 7.